

що угода про асоціацію передбачає «формування особливих відносин між країною-нечленом, яка зобов'язана, принаймні в певних межах, брати участь у системі»¹. Таким чином, можна визначити кілька ознак, які стосуються угод про асоціацію, закріплених в праві ЄС: 1) взаємні права та обов'язки; 2) спільні дії та спеціальні процедури; 3) особливі відносини між ЄС та третьою країною; 4) участь третьої країни у системі ЄС. Деякі ознаки угоди про асоціацію роблять такі двосторонні договірні відносини особливо вигідними для третьої країни. Це передбачає: взаємні права та обов'язки, можливість набуття повноправного членства в ЄС. Якщо перша ознака є ключовою для асоціації між ЄС і третьою країною, то друга означає те, що підписання угоди про асоціацію не передбачає автоматичного набуття членства третьою країною в ЄС. Право ЄС регулює порядок становлення відносин асоціації з ЄС та набуття повноправного членства ЄС як два різних процеси, хоча більшість держав членів ЄС перед набуттям повноправного членства в ЄС уклали угоди про асоціацію з ЄС.

§ 18.2. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (УА) є найбільш «детально розробленою угодою подібного типу, яку коли-небудь укладав Європейський Союз»². Обсяг угоди – 486 статей з 44 додатками³, протоколами і спільною декларацією, офіційний текст якої налічує близько 2000 сторінок – уже свідчить про те, що це безпрецедентний як за обсягом, так і рівнем деталізації документ. По суті УА має на меті поглиблення політичних та економічних відносин між Україною та ЄС шляхом створення розширеного інституційного механізму і закріплення нових положень щодо зближення законодавства. Особливе значення має прагнення створити поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі (ПВЗВТ), що веде до «поступової інтеграції України до Внутрішнього ринку ЄС»⁴. Відповідно УА належить до

¹ Справа 12/86, *Demirel v Stadt Schwäbisch Günd* [1987] ECR 3719.

² Виступ Президента Європейської Ради Г. Ван Ромпуї (H. Van Rompuy) на саміті Україна-ЄС 25 лютого 2013 р., http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-13-74_en.htm.

³ Угода про асоціацію між Україною та ЄС (О. J. 2014 L161/1).

⁴ Ст. 1 (d) УА.

окремої групи «інтеграційних угод», тобто угод, які містять принципи, поняття та положення права ЄС, що тлумачаться і застосовуються таким чином, ніби третя держава є його членом. Угоди цього типу є винятковими в практиці зовнішньої діяльності ЄС. Крім добре відомих багатосторонніх Договору про Європейський Економічний Простір (ЄЕП), Договору про Енергетичне Співтовариство (Договір про ЕнС) і Угоди про спільний європейський повітряний простір, існує мало прикладів двосторонніх угод такого типу.

Таким чином, можна стверджувати, що УА між Україною та ЄС створює новий тип інтеграції без набуття членства. Угода має три особливості: *всеохоплюючий, комплексний і обумовлений* характер.

По-перше, УА – це *всеохоплююча рамкова угода*, положення якої поширюються на весь спектр відносин між Україною та ЄС. Отже, вона містить положення, що стосуються цілої низки заходів ЄС, включаючи співробітництво і зближення в галузі спільної зовнішньої політики і політики безпеки (СЗБП), а також співробітництво в галузі свободи, безпеки і юстиції (СБЮ)¹. Крім цього, у зв'язку з включенням в УА положень щодо ядерної енергії та сфер, що входять до компетенції держав-членів, Європейське Співтовариство з атомної енергії (Євратом) і всі держави-члени ЄС також виступають договірними сторонами. Комплексний характер УА породжує певні складності. Наприклад, положення щодо УА у сфері СБЮ не поширюються на Велику Британію та Ірландію як держави-члени ЄС в результаті застосування принципу «опт-аут», наданого відповідно до Протоколу 21 до установчих договорів ЄС. Тим не менше, ці країни можуть прийняти рішення про участь в СБЮ в якості держави-члена ЄС після повідомлення про це України. Особливий режим поширюється також на Данію відповідно до Протоколу 22 до установчих договорів ЄС. Комплексний характер УА також передбачає, що деякі сфери співпраці одночасно регулюються уже чинними угодами та зобов'язаннями. Відповідно до ст. 479 УА ці (чинні) угоди «вважаються частиною двосторонніх відносин, що загалом регулюються цією Угодою, і формують спільну інституційну структуру». Таким чином, УА містить положення, які визначають взаємодію з іншими двосторонніми та багатосторонніми угодами та спрямовані на забезпечення узгодженого правового регулювання відносин між Україною та ЄС².

¹ Див. Розділ II і III УА.

² Наприклад, див.: ст. 265 УА щодо взаємодії з угодами СОТ і ст. 278 УА з Договором про ЕнС.

По-друге, *комплексний характер* УА пояснюється не тільки регулюванням усіх сфер відносин, а і поставленими цілями, зокрема, досягненням економічної інтеграції України в Внутрішній ринок ЄС шляхом створення ПВЗВТ. Досягнення «поглибленої» інтеграції вимагає значного зближення законодавства, в тому числі складних механізмів забезпечення однакового тлумачення і ефективного застосування відповідного законодавства ЄС.

Останнє, що не менш важливо, що УА ґрунтується на суворій *обумовленості* (англ. «*conditionality*»). У Преамбулі до УА прямо вказано, що «політична асоціація та економічна інтеграція України в Європейський Союз залежить від результатів імплементації цієї Угоди, а також *забезпечення Україною поваги до спільних цінностей та досягнення зближення з ЄС у політичній, економічній та правовій сферах*». Зв'язок між виконанням зобов'язань третьою країною та поглибленням співпраці з ЄС є ключовою характеристикою Європейської Політики Сусідства (ЄПС) і Східного Партнерства (СП). Раніше цей принцип реалізовувався за допомогою інструментів «*м'якого права*» (англ. «*soft law*»), таких як плани дій і Порядок денний асоціації. Проте обумовленість зараз закріплена юридично обов'язковій двосторонній угоді¹.

§ 18.3. Розвиток відносин між Україною та ЄС: від партнерства і співробітництва – до асоціації

Угода про асоціацію замінює Угоду про партнерство та співробітництво (УПС) як новий рамковий документ правового регулювання відносин між Україною та ЄС². Термін дії УПС, яка була підписана у 1994 р. та набула чинності в березні 1998 р., встановлювався на десять років³. У зв'язку з внутрішніми змінами як в ЄС, так і в Україні деякі положення УПС застаріли та не відображали прагнень сторін

¹ Наприклад, див.: Порядок денний асоціації Україна-ЄС.

² Стаття 479 УА.

³ Закон України від 10 листопада 1994 р. №237/94-ВР «Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами і державами-членами».